

Benedikt XVI. Okrožnica Ljubezen v resnici Vsebinski poudarki

1. Nekaj uvodnih misli

Pred nami je tretja okrožnica papeža Benedikta XVI. *Ljubezen v resnici (Caritas in veritate)*. Prvi dve *Bog je ljubezen* (2005) in *Rešeni v upanju* (2007) imata izrazito teološko vsebino, čeprav jima ne manjka niti antropološko-družbene, ki je značilnost nove. Vendar tudi pri novi okrožnici ne smemo prezreti teoloških izhodišč, ki bodo v besedilu ovrednotena.

Cerkvena in družbena javnost je okrožnico pričakovala že prej. Po nekaterih neuradnih informacijah naj bi izšla ob 40-letnici okrožnice Pavla VI. *O delu za razvoj narodov (Populorum progressio, 1967)*. Njeno sporočilo naj bi nadaljevala glede na sedanje svetovne razmere. Nekaj vsebinskih zasnov in utrinkov nove okrožnice je bilo čutiti že v letošnji novoletni poslanici Benedikta XVI. *Z odpravljanjem revščine gradimo mir* (CD-Nova serija II, Ljubljana 2008).

Čeprav okrožnico prištevamo k dokumentom, ki obravnavajo družbena vprašanja, pri naša prvenstveno antropološke prvine, ki zadevajo človeka in družbo. Človek (oseba - persona) je nosilec, dejavnik in cilj vsega družbenega življenja. Čeprav je tudi družbeno bitje (ens sociale), ki v odnosu do druge-

ga spoznava in dopolnjuje sebe, ni zgolj del množice, v kateri bi se njegova individualnost izgubila. Družbeno vprašanje je v bistvu antropološko vprašanje; družbo moremo pravilno dojeti le na osnovi pravilnega razumevanja človeka, ki je v luči Božjega razodetja (Božjega načrta) Božja podoba, deležen osebnega dostojanstva in pokličnosti.

Očitek, da družbeni nauk Cerkve ponuja "tretjo" pot med kapitalizmom in komunizmom, ki jima danes prištevamo še liberalni kapitalizem, se je preživel. Cerkev se ne ukvarja s politiko, pač pa jo v duhu evangelijskega nauka navdihuje, da bo služila promociji človeka, se pravi uveljavitvi njegovega dostojanstva in poslans-tva. Kot tak je družbeni nauk Cerkve sestavni del moralne teologije, ta pa obravnava človekovo individualno in družbeno razsežnost in dejavnost. Zato se okrožnica manj ukvarja z analizo in obsodbo sedanjega svetovnega stanja, ampak v duhu krščanske etike, utemeljene na zdravem razumu, evangelijskem nauku in svoji dvatisočletni izkušnji odpira poti v prihodnost.

2. Vsebinske zasnove in poudarki

Predstavitev vsebinske zasnove okrožnice ima namen prikazati glavna vprašanja, ki jih le-ta obravnava. Hkrati želi navesti nekaj najbolj žgočih in zanimivih segmentov, ki bi za-

služili podrobnejšo obravnavo. O tem kdaj drugič. Sledeč zasnovi okrožnice navajamo vsebino uvodnega in sklepnega dela ter šestih poglavij. Vsebinsko predstavitev povzemam po besedilu, ki je bilo na voljo družbenim občilom ob predstavitvi okrožnice v Vatikanu 7. julija 2009 (prim. Mednarodno oglaševalsko agencijo ZENIT, 7. julija 2009).

V uvodnih besedah je ljubezen označena kot temeljno vodilo (gibalo) družbenega nauka Cerkve. Vendar ljubezni ne razumemo vsi enako; prihaja do različnih tolmačenj, kdaj zelo subjektivnih in nasprotujočih si. Ljubezen brez opore v resnici se pogosto sprevrže v čustvenost, sentimentalnost. Družbeni razvoj potrebuje resnico, ki jo izražata dve načeli: načelo pravičnosti in skupnega dobrega (iustitia, bonum commune). Gre za etični kategoriji, ki morata v družbi (grško pólis) dobiti tudi institucionalizirano obliko (z zakoni in predpisi). Obe načeli sta v službi promocije človeka in družbe.

Prvo poglavje se navezuje na okrožnico Pavla VI. *O delu za razvoj narodov*, ki govori o celostnem razvoju vsega človeka in vsakega človeka. Načelo je postavil že 2. vatikanski koncil v *pastoralni konstituciji Cerkve v sedanjem svetu* (1965), okrožnica pa je spoznanja razširila in poglobila. Razvoj je prikazan kot "pokličnost" človeštva, ta pa je v bistvu presežna (transcendentna). Ima na-

mreč religiozno konotacijo: prihaja od Boga, k Bogu tudi usmerja človeka in njegove dejavnosti. Pristen razvoj ni v prvi vrsti materialnega, zunanjega značaja, ampak duhovnega, ta pa ustvarja nove vezi med ljudmi in ovrednoti tudi zunanje oblike razvoja, nerazvitost pa je v prvi vrsti posledica pomanjkanja povezanosti in bratstva med ljudmi in narodi. Proces globalizacije nas sicer približuje drugemu, toda bratstva ne ustvarja. Pristen razvoj se na poseben način manifestira v spoštovanju in vrednotenju človeškega življenja, o čemer je Pavel VI. spregovoril v okrožnici *O posredovanju človeškega življenja* (*Humanae vitae*, 1968).

Drugo poglavje obravnava razvoj in njegove dileme v sedanjem družbenem kontekstu. Navaja nekaj pomembnih področij. Razvoj, ki gleda le na osebno korist in zanemarja skupno dobro, je izraz sebičnosti in osebne revščine; zanemarja namreč celostni razvoj osebe in družbe. Čeprav je sodobni razvoj policentričen, se povečujejo razlike med bogatimi in revnimi. Korupcija se je udomačila v bogatih in revnih deželah; na raznih področjih se uveljavlja protekcionizem (pogojevanje uslug). Države marsikje zmanjšujejo pravice civilne družbe, vlogo sindikatov, socialne varnosti ipd. Na področju kulture se sicer uveljavlja izmenjava dobrin, toda prebuja se kulturni eklekticizem,

ki teži k "homologizaciji" življenjskih stilov, izenačevanju kultur, relativizmu in izgubi identitete. Najbolj so ogrožena vitalna področja življenja: spoštovanje življenja od početja do naravne smrti, uveljavljanje protispočetvene in abortivne miselnosti kot znamenja (ali zahteve) razvoja ter pogojevanje pomoči revnim s sprejemanjem življenja nasprotujočih praks. Tudi spoštovanje verske svobode je pogoj za resnični razvoj, temu pa nasprotujeta fundamentalistični terorizem ter širjenje ateizma, ki prinašata duhovno in človeško obubožanje. V sedanjih razmerah je pomembno, da je vsem ljudem omogočen dostop do dela, da so zagotovljene pravice iz tega naslova, kar mora omogočiti globalizirana družba.

Tretje poglavje ima pomemben naslov: Bratstvo, ekonomski razvoj in civilna družba. Misli so osredotočene na izkustvu daru, zastojnosti, ki v svetu produkcije in tržnega gospodarstva ni ustrezno ovrednotena. Bogastva narave in človeškega uma pripadajo vsemu človeštvu. V tem smislu je treba razumeti že znane pozive papežev glede odpisa dolgov nerazvitim deželah. Načelo zastojnosti je utemeljeno na dejstvu, da je prejemanje pred dajanjem, da je človek najprej deležen izkustva ljubezni, da bi jo lahko posredoval drugim. Trg ne sme postati prostor (pre)moči bogatih in uspešnih nad revnimi; tudi trg

je treba socializirati, počlovečiti, civilizirati. To je mogoče doseči z upoštevanjem načel solidarnosti in medsebojne vzajemnosti na raznih ravneh: trga, države in družbe. Tržno gospodarstvo in globalizacija družbe ne uresničujeta svojih ciljev zgolj na družbeno-ekonomskem področju, ampak predvsem na področju ljubezni, ki korigira razne družbene disfunkcije.

Četrto poglavje obravnava razvoj narodov, dolžnosti in pravice ter vprašanje okolja. Revni narodi, ki jim pogosto primanjkujejo osnovna sredstva za življenje, kot sta hrana in voda, imajo pravico do dobrin, ki jih imajo drugi v izobilju. Pravice in dolžnosti sodijo med etične kategorije, ki so med seboj povezane, sicer zaidemo v napačne vzgojne in življenjske modele. Za pravičen razvoj in njegovo usmeritev gospodarstvo potrebuje etična načela, etiko, ki je prijateljica človeku. Z razvojem je tesno povezano tudi demografsko vprašanje, ki ga ni mogoče razlagati v smislu dosedanjega pristopa, da demografska rast ovira razvoj. Sedanje stanje kaže ravno nasprotno: odprtost za življenje je vir družbenega in ekonomskega razvoja, ki ga ustvarja družina v etični odgovornosti, ne pa ovira za razvoj. Tudi okolje (vse stvarstvo) je v duhu razodetja Božji dar človeku in človeštvu. Bogate dežele morajo zmanjšati porabo in iskati obnovljive vire ener-

gije. Od vseh, bogatih in revnih, se zahteva nov stil življenja, ki se ne bo vdajal hedonizmu in porabništvu. V času globalizacije je še kako potrebno mednarodno sodelovanje, prav tako prenova mednarodnih struktur, ki se bodo osvobodile birokratskih postopkov in potratnih vzorcev ravnanja z dobrinami. V duhu humane ekologije je treba absolutno spoštovati spočeto življenje in pravico do naravne smrti. Takšna ekologija je tudi garancija za pravilno vrednotenje varovanja okolja.

Peto poglavje govori o sodelovanju človeške družine, ki je tako po Božjem načrtu kot naših prizadevanjih cilj vsega (celostnega) razvoja. Na tem področju lahko veliko prispeva krščanska vera, če dobi svoje mesto v družbenem življenju. Če, nasprotno, družba ovira ali prepoveduje njeno delovanje, s tem kaže zavirajočo in nasilno držo; onemogočena sta dialog in sodelovanje. V družbenem življenju je treba upoštevati načelo subsidiarnosti, ki preprečuje razraščanje paternalizma in odvisnosti od države oziroma bogatih. Pri tem imata vzgoja in izobraževanje pomembno vlogo; prizadevata si namreč za celovit razvoj osebe, ki je sposobna kljubovati nezdruživim oblikam ponudb, kot je na primer seksualni turizem, ki ponižuje človeka na raven predmeta; zanj so odgovorne dežele provenience in destinacije. Ne gre zanemariti tudi na-

raščajočih migracij in delavstva. Vprašanj ne more rešiti posamezna dežela; potrebni so skupni napor držav in delodajalcev, ki v spoštovanju delavca, ne pa v njegovem izkoriščanju, delo podredijo celostnemu razvoju osebe. Prav tako je potrebna prenova svetovnih institucij (Združenih narodov) ter navzočnost učinkovite "svetovne politične avtoritete", ki bo uveljavljala načelo subsidiarnosti in solidarnosti.

Šesto poglavje obravnava povezavo med razvojem in tehniko (tehnologijo). Le-ta ni nekaj absolutnega; ne sme prevladati nad človekovo etično odgovornostjo. Napačno bi bilo, če bi v času globalizacije prevladala nova, tehnična ideologija, ki jo na svoj način podpirajo družbena občila; le-ta morajo biti v službi promocije osebe in družbe. Vprašanja tehnike se zaostčujejo zlasti na področju bioetike, kjer se uveljavlja človekova (samo)zavest, da je vse, kar lahko stori, tudi dovoljeno, tako na primer eksperimentiranje z embriji, kloniranje ipd. Področje bioetike je eno najbolj občutljivih in vnovič potrjuje začetno izhodišče, da je današnje družbeno vprašanje v resnici antropološko vprašanje; človek, njegova duhovna podoba in bolj človeška družba sta osnovni cilj vsega prizadevanja. Tako se pokaže, da mora imeti razvoj pred očmi poleg materialnega stremljenja tudi in predvsem duhovne raz-

sežnosti. Pri tem ga morata voditi dve načeli: strokovnost in etika.

Sklepni del spodbuja kristjane, da razvoj potrebuje njihovo molitev. Ta jih usposablja za pomemben prispevek k razvoju današnjega sveta. Spodbuja jih tudi k dejavni ljubezni, odpovedi sebi, sprejemanju sočloveka, k prizadevanju za pravičnost in mir.

3. Refleksija o nekaterih segmentih

Ob koncu navajam nekaj področij, ki jih okrožnica odpira in so - po mojem osebnem prepričanju - vredna vnovičnega premisleka in nadaljnega poglobljanja. Vsekakor je potreben študijski pristop, ki ga besedilo, kakršno je ta okrožnica, zahteva.

1. Naslov okrožnice "Ljubezen v resnici" povezuje pomembni Božji in človeški stvarnosti v korelacijo in enoto. Zapisano je, da je "Bog ljubezen" (1 Jn 4,9), da je Kristus o sebi rekel "Jaz sem pot, resnica in življenje" (Jn 14,6). Dovolj za teološko razmišljanje, ki mu v času zemeljskega bivanja ne bomo prišli do konca. Povezava (sintagma) med ljubeznijo in resnico vsebuje tudi antropološke prvine: ljubezen izraža človekovo najglobljo težnjo po srečanju (komunikaciji) in edinosti z drugim, resnica pa je vrednota, ki jo človeški razum nenehno išče. Prva, ljubezen, močneje poudarja subjektivno, druga, resnica, pa objektivno stvarnost. Sve-

to pismo pozna tudi drug pomenski vrstni red in etično zahtevo, ko pravi, da moramo "ostati v resnici", da bomo tako "v ljubezni v vsem rasli k njemu, ki je glava, Kristusu" (prim. Ef 4,15). Izkustvo potrjuje, da morabiti tudi resnica izražena v ljubezni, sicer je drugi težko sprejema. Kakor velja načelo ljubezen v resnici, velja tudi načelo resnica v ljubezni.

2. Vera je božji klic, na katerega človek odgovarja s svojim sprejemanjem ali zavračanjem. Tudi skrb za celosten razvoj osebe in družbe je klic ("poklicanost"), ki ga človek in človeštvo sprejemata kot nalogo, spoznavati, napredovati, dopolnjevati ... sebe, družbo in stvarstvo. Kar se tiče teološkega vidika razvoja, se krščanstvo sklicuje na svetopisemsko navedbo: "Rodita in se množita ter napolnita zemljo; podvrzita si jo ..." (1 Mz 1,28). V tem smislu koncil spodbuja kristjane, "naj se vneto trudijo za vestno spolnjevanje svojih zemeljskih dolžnosti in naj se v tem dajo voditi duhu evangelija ... Po veri je spolnjevanje teh dolžnosti v skladu s poklicem, v katerega je kdo poklican, še bolj stroga obveza." (CS 43.) Duh evangelija je pri tem ne samo zanesljivo vodilo za odgovorno ravnanje, ampak tudi zagotovilo, da bodo človekova prizadevanja z Božjo pomočjo obrodila duhovne in zunanje sadove.

3. Med vero in razumom, razvojem in dvomom o njegovi smiselnosti obstaja v sodobni

miselnosti neka korelacija. Nekateri tako povzdigujejo moč razuma in znanosti, ki bosta odgovorila na vsa vprašanja z ene strani, da zanikajo vlogo vere z druge. Podobno se dogaja glede vrednotenja razvoja: nekateri so prepričani v njegovo vse-odrešujočo moč in obljublajo raj na zemlji, drugi zavračajo razvoj, ki naj bi bil kriv tolikih napetosti med ljudmi, porušene harmonije med človekom in stvarstvom. Janez Pavel II. v okrožnici *Sijaj resnice* (*Veritatis splendor*, 1994) brani razum, ki človeka spodbuja k iskanju resnice in omogoča njeno globlje spoznanje. Zanikanje narave in moči razuma pomeni zanikanje spoznanj, znanosti in dosedanjih prizadevanj človeštva na tem področju. Pavel VI. in Benedikt XVI. pa s svojima okrožnicama *O delu za razvoj narodov* in *Ljubezen v resnici* branita pomen in upravičenost razvoja pred tistimi, ki v njem vidijo le negativne posledice, zato resignirano zavračajo razvoj in zagovarjajo ekologizem (roke proč od narave!). Nekateri zaradi tega pogosteje kot v preteklosti zagovarjajo relativizem ali celo "diktaturo relativizma" kot prevladujočo miselnost človeka, ki je podvomil v lastno naravo, sposobnost in delo. Iskanje resnice, ki vključuje razum in vero, prizadevanje za razvoj, ki upošteva vsega človeka in vse človeštvo, ne ustvarja napetosti, še manj nasprotij, ampak harmonijo, ki ustreza

Božjemu načrtu ter človekovim prizadevanjem in pričakovanjem.

4. Čeprav nova okrožnica spada v vrsto socialnih okrožnic, se dotika mnogih področij človekove eksistence in družbenega dogajanja. V luči evangeljskega nauka bomo v njej našli antropološke, teološke in etične osnove za zanesljivo orientacijo na družbenih, gospodarskih, političnih, vzgojnih, bioetičnih, kulturoloških in drugih področjih. Zasnova okrožnice je bila najbrž narejena pred izbruhom svetovne gospodarske krize, ki so jo nekateri strokovni krogi že napovedovali. Sodelavci in svetovalci pri pripravi okrožnice pa so nedvomno zaznavali predvsem etično praznino, ki ni mogla ostati brez negativnih posledic v globaliziranem svetu. V okrožnici bomo zaman iskali statistične podatke in analize, ki polnijo računalniške programe in police raziskovalnih ustanov. Tudi obsodb preživelih ideoloških in političnih sistemov v njej ne bomo zaznali, še manj napovedi za prihodnost. Vendar bomo našli vizijo prihodnosti, ki brez oklevanja zareže v sedanje stanje, v katero je človeštvo zašlo, ker ni ravnalo v skladu z ljubeznijo, ki ustvarja med ljudmi vezi solidarnosti in bratstva, in resnico, ki vodi človekovega duha k modremu in odgovornemu ravnanju. Slednje pa mora slediti novemu binomu: strokovnosti in etiki.

Rafko Valenčič